

MACIEJ GROCHOWSKI

Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk
Uniwersytet Mikołaja Kopernika (profesor emeritus)

ORCID: 0000-0002-1230-7005

Jubileusze Profesora Andrzeja Bogusławskiego

Abstrakt: Artykuł powstał z okazji dziewięćdziesiątej rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Bogusławskiego oraz siedemdziesiątej rocznicy jego zatrudnienia na Uniwersytecie Warszawskim i opublikowania pierwszych artykułów. Autor przedstawia curriculum vitae uczonego i jego wybitne osiągnięcia w teorii i filozofii języka, historii i metodologii językoznawstwa. Autor uzasadnia również tezę, że Andrzej Bogusławski jest twórcą polskiej szkoły językoznawczej w zakresie metodologii semantyki.

Andrzej Bogusławski (ur. 1931, w Warszawie) studiował filologię słowiańską na Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując tytuł magistra w 1953 roku. W 1951 roku został zatrudniony jako zastępca asystenta na UW, gdzie pracuje nadal; od 1972 roku w Katedrze Lingwistyki Formalnej. Stopień doktora uzyskał w 1960 roku, a doktora habilitowanego w 1966 roku. W 1977 roku został profesorem nadzwyczajnym, a w 1989 profesorem zwyczajnym. Trzykrotnie pracował jako profesor gościnny na uniwersytetach niemieckich, w Regensburgu, Tybindze i Monachium. Prof. Bogusławski jest autorem około 500 publikacji, w tym ponad 20 książek. Jest doktorem honoris causa Uniwersytetu Karola Ossietzky'ego w Oldenburgu (1999) oraz Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (2012). Jest członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego i członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Językoznawczego.

Słowa kluczowe: Andrzej Bogusławski; teoria języka; filozofia języka; metodologia językoznawstwa; semantyka

1. Profesor Andrzej Bogusławski, jeden z najwybitniejszych językoznawców polskich drugiej połowy XX wieku i pierwszych dekad XXI wieku, uczony o renomie międzynarodowej, autorytet w dziedzinie teorii języka i mowy oraz metodologii lingwistyki, członek rady redakcyjnej *Linguistica Copernicana* od początku istnienia czasopisma, autor dziewięciu artykułów opublikowanych w naszym periodyku, świętuje w dniu 1 grudnia 2021 roku swoje **dziewięćdziesiąte urodziny**. Nie jest to jedyny jubileusz wielkiego uczonego. Profesor Bogusławski zadebiutował w 1951 roku, publikując na łamach *Poradnika Językowego* swoje pierwsze prace (artykuł i dwie recenzje). W tym samym roku został zatrudniony na Uniwersytecie Warszawskim i nadal pracuje w swojej macierzystej uczelni, która przez cały czas była i jest jego jedynym miejscem zatrudnienia (od pół wieku pracuje w tej samej jednostce: Katedrze Lingwistyki Formalnej). **Siedemdziesiąt** lat pracy w zawodzie nauczyciela akademickiego i to w jednej szkole wyższej, siedemdziesiąt lat pracy twórczej, autorskiej, to jubileusze absolutnie wyjątkowe. Należy podkreślić, że prof. Bogusławski jest nadal stale aktywny zawodowo, dydaktycznie (prowadzi seminarium z filozofii języka i wykład z metodologii językoznawstwa) i naukowo: niedawno opublikował nową książkę *Lingwistyczna teoria mowy. Preliminaria* (Warszawa: WUW 2021), dzieło liczące 543 strony.

Wśród licznych wyróżnień, które otrzymał Andrzej Bogusławski w ciągu siedemdziesięciu lat swojej działalności zawodowej (będzie o nich mowa później), jest najwyższa godność akademicka, tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Miałem zaszczyt być laudatorem w tym postępowaniu. Właśnie mija **dziesięć** lat od uchwały Senatu UMK z dnia 28 lutego 2012 roku w sprawie nadania prof. dr. hab. Andrzejowi Bogusławskiemu tytułu doktora honoris causa. Uroczystość wręczenia dyplomu uczonemu odbyła się 16 maja 2012 roku.

2. Andrzej Bogusławski urodził się 1 grudnia 1931 roku w Warszawie. Niemalą część dzieciństwa spędził w Toruniu (z przerwą na okres wojenny, spędzony na Polesiu i w Warszawie), gdzie na Bydgoskim Przedmieściu mieszkali jego rodzice, Aniela i Stefan Bogusławscy, zasłużeni dla przedwojennego miasta lekarze. W 1939 roku ukończył drugą klasę szkoły powszechnej przy ul. Mickiewicza, a w 1947 roku Gimnazjum im. Mikołaja Kopernika. Jako uczeń gimnazjalny słuchał (w Collegium Maius, przy ul. Fosa Staromiejska 3) powszechnie dostępnych wykładów uniwersyteckich wybitnych profesorów,

m.in. Tadeusza Czeżowskiego, Henryka Elzenberga, Karola Górskiego, Konrada Górskiego, Stefana Srebrnego. W latach 1947–1949 uczył się już w Liceum im. Juliusza Słowackiego w Warszawie. W latach 1949–1953 studiował filologię słowiańską na Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując dyplom magistra.

O ile mi wiadomo, prof. Bogusławski nie przygotowuje autobiografii, ale dzięki jego wspomnieniom (Bogusławski 2011b) i przemycanym w różnych pracach, które nie mają charakteru li tylko naukowego, informacjom o czasach najdawniejszych (Bogusławski 2012), możemy pogłębić wiedzę o dzieciństwie i latach szkolnych przyszłego uczonego.

W 1951 roku Andrzej Bogusławski został zatrudniony jako zastępca asystenta w Katedrze Filologii Rosyjskiej UW, w latach 1969–1972 pracował w Wyższym Studium Języków Obcych UW (w tym samym czasie był dziekanem Wydziału Humanistycznego w Wyższej Szkole Nauczycielskiej UW), a od 1972 roku jest zatrudniony w Katedrze Lingwistyki Formalnej UW (w latach 1987–2003 był jej kierownikiem). Pełnił liczne funkcje organizacyjne na UW, był m.in. wicedyrektorem Instytutu „Polonicum”, prodziekanem Wydziału Neofilologii, przewodniczącym Rady Instytutu Rusycystyki, delegatem Wydziału Neofilologii do Senatu.

Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim w 1960 roku, na podstawie rozprawy *Prefiksacja czasownikowa we współczesnym języku rosyjskim* (Wrocław: Ossolineum 1963); promotorem był prof. Anatol Mirowicz. Stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa ogólnego nadała doktorowi Andrzejowi Bogusławskiemu Rada Wydziału Filologicznego UW w 1966 roku, na podstawie rozprawy *Semantyczne pojęcie liczebnika i jego morfologia w języku rosyjskim* (Wrocław: Ossolineum 1966). Tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego otrzymał Andrzej Bogusławski w 1977 roku, a profesora zwyczajnego w 1989 roku. Trzykrotnie pracował na uniwersytetach niemieckich jako profesor gościnny: w Regensburgu (1973/74), w Tübingen (1979/80) i w München (1993/94).

3. Andrzej Bogusławski ma **imponujące** osiągnięcia naukowe. Jego dorobek pod względem ilościowym jest ogromny. Opublikowana przez Zofię Zaron w 2011 roku bibliografia jego prac liczyła 404 pozycje i obejmowała 22 monografie, trzy słowniki rosyjsko-polskie i polsko-rosyjskie, trzy współautorskie

sondy słownikowe, artykuły i rozprawy, recenzje, sprawozdania, przeglądy, wspomnienia, redakcje naukowe i wypowiedzi publicystyczne (Zaron 2011). Nie dysponuję pełnym wykazem publikacji uczonego w ostatnim dziesięcioleciu, ale stwierdzenie, że ich liczba w całym siedemdziesięcioleciu zbliża się do pięciuset, nie będzie dalekie od prawdy. Najważniejsze jest jednak to, że dorobek Andrzeja Bogusławskiego wyróżnia się wielkim ciężarem gatunkowym, wszechstronnością, oryginalnością, a nade wszystko rzadko spotykaną dyscypliną metodologiczną. Takimi między innymi atrybutami posłużyłem się, charakteryzując dorobek uczonego w laudacji na cześć doktora *honoris causa* (Grochowski 2012a; por. też Grochowski 2012b).

Badania Profesora Andrzeja Bogusławskiego obejmują wszystkie podstawowe działy językoznawstwa, a więc semantykę, pragmatykę, leksykologię, leksykografię, składnię, fleksję, słowotwórstwo, fonologię, glottodydaktykę, dotyczą licznych aspektów językoznawstwa szczegółowego, ogólnego, teoretycznego, konfrontatywnego, i wielu języków indoeuropejskich, w szczególności słowiańskich. Przedmiotem dociekań twórczych uczonego są liczne problemy z pogranicza lingwistyki i innych dyscyplin humanistycznych – filozofii języka, semiotyki, teorii tekstu, teorii przekładu, a także z zakresu filozofii, etyki, teorii literatury, pedagogiki. Wszechstronność zainteresowań ogólnohumanistycznych i społecznych Profesora Andrzeja Bogusławskiego ujawniają jego liczne prace o dyskursie politycznym, nowomowie, manipulacji językowej, prace poświęcone problematyce aksjologicznej, a także dotyczące sporów światopoglądowych (m.in. aborcji i eutanazji). Por. Grochowski 2012a, 2012b.

Andrzej Bogusławski jest twórcą oryginalnej teorii semantycznej, zakładającej, że w samym języku naturalnym zawiera się narzędzie jego analizy i postulującej wyjaśnianie znaczeń wyrażeń języków naturalnych za pomocą metajęzyka, którego leksykon zbudowany jest z jednostek elementarnych, należących do języka naturalnego. Tę redukcjonistyczną i zarazem antyformalistyczną teorię przedstawił uczony w swojej monografii habilitacyjnej *Semantyczne pojęcie liczebника i jego morfologia w języku rosyjskim* (Bogusławski 1966). Teoria ta była rozwijana i weryfikowana przez ponad pół wieku zarówno przez samego jej twórcę, jak i przez kilka pokoleń jego uczniów. Na przełomie lat 60. i 70. XX wieku była inspiracją dla Anny Wierzbickiej, która pracując wówczas w Instytucie Badań Literackich PAN w Warszawie, zapoczątkowała badania nad koncepcją naturalnego metajęzyka semantycz-

nego (Wierzbicka 1969, 1971, 1972), a później jako profesor Australijskiego Uniwersytetu Narodowego w Canberze (gdzie pracuje od 1973 roku) uformowała szkołę naukową semantyki i lingwistyki; Bogusławski (2004: 35; 2011a: 239) nazywa ją „szkołą semantyki międzykulturowej”.

4. Od samego początku swoich dociekań metodologicznych Andrzej Bogusławski stawiał pytanie o kształt, znaczenie i granice obiektów języka naturalnego i metody ich opisu. Jedną z proponowanych odpowiedzi była oryginalna teoria jednostek języka i gramatyki operacyjnej (Bogusławski 1976, 1978), wyrosła z zainteresowań uczonego słowotwórstwem, a nieco później fleksją (Bogusławski 1963, 1992), teoria kluczowa dla budowania opozycji słownika i gramatyki; por. też Bogusławski 1977, 1982, 1994; zob. Żabowska 2020.

Ważnym krokiem w badaniach Andrzeja Bogusławskiego dotyczących teorii języka semantycznego było zaproponowanie oryginalnej koncepcji jednojęzycznego słownika ogólnego oraz koncepcji metajęzyka służącego opisowi jednostek leksykalnych (Bogusławski 1988). W części ogólnej tego dzieła uczoney przedstawił zasady wyjaśniania znaczeń wraz z typami charakterystyk słownikowych jednostek (na tle bazy semantycznej słownika), część szczegółową poświęcił definiowaniu nazw gatunków naturalnych (zwierząt i roślin), a także terminów. W podsumowaniu zestawiał przewidywane typy słownikowej informacji semantycznej.

Ukoronowaniem badań uczonego nad uniwersalnym systemem semantycznym języków etnicznych jest rekonstrukcja autorskiego światopoglądu wyjaśniającego logiczno-filozoficzne podstawy tego systemu. Została ona przedstawiona w traktacie interdyscyplinarnym z zakresu tzw. fenomenologii lingwistycznej (Bogusławski 2007).

Z jednej strony, dzieło to należy do kręgu prac z zakresu filozofii analitycznej, ujmując systemowo wszystkie podstawowe aspekty rzeczywistości (ontologiczne, epistemologiczne, etyczne i estetyczne) i jako takie stanowi kontynuację rozważań największych myślicieli filozofii nowożytnej Leibniza, Kanta, Humboldta, Fregego, Wittgensteina, Russella na temat prawdy, istnienia, wiedzy, znaczenia i innych kategorii gnoseologicznych. Z drugiej strony, jest oryginalną, nowatorską propozycją rozwiązania fundamentalnego problemu z zakresu metodologii współczesnego językoznawstwa, dotyczącego metajęzyka semantyki. Stanowi bowiem odpowiedź na pytanie,

jakie pojęcia odznaczają się semantyczną prostotą, a więc są niedefiniowalne i nieredukowalne do innych pojęć, i zarazem uniwersalnością, to znaczy mają swoją reprezentację we wszystkich językach etnicznych. Zawiera ponadto eksplicytnie uzasadnienie, metodami logiki formalnej, adekwatności postawionych hipotez. Praca Andrzeja Bogusławskiego, nawiązująca do Leibniziańskiego programu poszukiwania alfabetu myśli ludzkiej („*alphabeti cogitationum humanarum*”) jest poważnym krokiem zmierzającym do rozwinięcia refleksji Leibniza i udokumentowania trafności jego idei.

Oto kilka fundamentalnych z punktu widzenia metodologii językoznawstwa tez, które uzasadnił Andrzej Bogusławski w swoim traktacie z zakresu tzw. fenomenologii lingwistycznej.

Nadrzędne pojęcie ‘know that’, wyprowadzone z danych językowych, rozumiane w sposób literalny (nie figuratywny), reprezentowane przez czteroargumentowy predykat *_knows about that_, not:_*, jest pojęciem semantycznie prostym. Pojęcia ‘exist’, ‘falsity’, ‘truth’ są fundowane na pojęciu wiedzy (a nie odwrotnie).

Drugim pojęciem semantycznie prostym jest ‘did’, reprezentowane przez czteroargumentowy predykat o strukturze analogicznej do ‘know that’: *_did with / to_ [someone / something]_ [something], not:_*.

Wiedza przysługuje podmiotowi epistemicznemu, reprezentowanemu przez zaimek *someone*, stojący w opozycji do zaimka *something*, reprezentującego kategorię obiektów nieożywionych. Obie te jednostki, wzajemnie niewymienne, są semantycznie proste i uniwersalne. Z opozycji *someone – something* najlepiej zdają sprawę imiona własne. Żadna nazwa własna nie jest neutralna ze względu na tę opozycję.

Centralne pojęcie języka, oparte na pojęciach wiedzy i działania, reprezentowane przez literalnie rozumianą funkcję propozycjonalną ‘say that’ (stojącą w opozycji do wprowadzającej przytoczenie funkcji ‘say:_’) jest – wbrew rozpowszechnionym poglądom, m.in. Anny Wierzbickiej – wielkością semantycznie złożoną. Andrzej Bogusławski zaproponował oryginalną definicję formalną funktora ‘say that’ (wraz z jej szczegółowym, wnikliwym uzasadnieniem), odwołującą się do czterech wymienionych jednostek semantycznie prostych. W swoich rozważaniach o istocie języka uczony rozwinął i pogłębił idee Ferdynanda de Saussure’a (*Kurs językoznawstwa ogólnego*) i Ludwiga Wittgensteina (*Tractatus logico-philosophicus*) dotyczące układów proporcjonalnych, w jakie wchodzi bilateralne jednostki języka.

Andrzej Bogusławski przedstawił w swoim traktacie charakterystykę metaforycznego pojęcia tzw. mowy wewnętrznej, odwołując się do pojęć reprezentujących m.in. kategorie świadomości, intencji, myślenia i wyobraźni. Zaproponował eksplikacje znaczeń wielu jednostek z kręgu tych kategorii. W paru ostatnich rozdziałach swojego dzieła, poświęconych wartościowaniu etycznemu (m.in. eksplikacji pojęć chcenia i niechcenia, intencji, dobra i zła) i estetycznemu uczony udokumentował zależność ocen moralnych i estetycznych od języka naturalnego.

5. Największe dzieło Andrzeja Bogusławskiego (jego współautorem jest Ewa Drzazgowska), opublikowane w minionej dekadzie, *Język w refleksji teoretycznej. Przekroje historyczne* (2016), w dwóch tomach, liczące 856 stron, jest poświęcone historii językoznawstwa i filozofii, obejmuje okres bez mała trzech tysięcy lat, od świętych ksiąg religii bramińskiej (około XIV–IX wieku przed Chrystusem), od dorobku w zakresie teorii języka, pochodzących z Indii, Chin, Grecji i starożytnego Rzymu, aż do połowy XX wieku włącznie.

Omawiane dzieło jest monografią teoretyczną, nie dotyczy językoznawstwa materiałowego. Obejmuje wybrane tematy, dzieła i zjawiska językowe; ma układ problemowy, nie chronologiczny. Autorzy zajmują się językiem, a nie mową (nie użyciem kodu), nie charakteryzują odniesienia pozajęzykowego znaków, nie rozważają problemów stylistyczno-retorycznych.

Dzieło Bogusławskiego i Drzazgowskiej składa się z czterech głównych części (grup problemów): (i) Język i rzeczywistość, (ii) Język w aspekcie działania i w aspekcie narzędzi działania – jego i ich ogólne cechy funkcjonalne, (iii) Różnicowanie funkcjonalne w języku i językach oraz w mowie, (iv) Różnorodność języków i ich zmienność. Część (i) zawiera przegląd wybranych doktryn dotyczących teorii i filozofii języka, jest poświęcona składni i semantyce oraz analogii i proporcjonalności. Część (ii) dotyczy ontycznych (logicznie koniecznych) i technicznych (niemających tej cechy) właściwości wyrażań, segmentalności i linearności w języku; jest w niemałym stopniu poświęcona teoriom fonologicznym i problematyce fleksyjnej. W części (iii) dominuje historia badań nad teoretycznymi podstawami gramatyk i tzw. częściami mowy (od indyjskiej ogólnej ramy składniowej aż do ujęć Bühlera, Hjelmsleva i Kuryłowicza), a także badań dotyczących struktury predykatowo-argumentowej i tematyczno-rematycznej. Wiele miejsca poświęcają autorzy wyrażeniom referencyjnym (zwłaszcza teoriom imion

własnych i zaimków), kwantyfikacyjnym i funkcyjnym (tzw. pomocniczym). Rozważają też zagadnienie elipsy i interpolacji. Część (iv) dotyczy problematyki pokrewieństwa języków i ich zróżnicowania genealogicznego oraz kryteriów typologii języków.

Przedstawione dzieło było nominowane w 2017 roku do Nagrody im. Pierwszego Rektora Uniwersytetu Łódzkiego Profesora Tadeusza Kotarbińskiego, przyznawanej na Uniwersytecie Łódzkim, za najlepszą pracę w dziedzinie nauk humanistycznych.

Z inicjatywy prof. Jerzego Bańczerowskiego i prof. Władysława Zabrockiego Instytut Językoznawstwa UAM i Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk zorganizowały 30 listopada 2016 roku dyskusję nad przedstawionym tu dziełem, z udziałem autorów, a szczegółowe sprawozdanie z tej dyskusji zostało opublikowane w czasopiśmie *Investigationes Linguisticae* (vol. 38, 2018, s. 1–56). Podzielałam refleksję prof. Wojciecha Chlebdy, jednego z dyskutantów, który stwierdził, że dzieło to jest przeznaczone „nie tyle do czytania, ile do studiowania” i biorąc pod uwagę jego objętość i zawartość treściową, będzie to dla większości lingwistów zajęcie dożywotnie.

W ostatniej dekadzie dominującymi kierunkami poszukiwań twórczych Andrzeja Bogusławskiego są filozofia języka, metodologia lingwistyki oraz lingwistyczne aspekty metodologii filozofii; por. m.in. Bogusławski 2016, 2018, 2020. W wymienionym już na początku tego artykułu, niedawno wydanym dziele *Lingwistyczna teoria mowy. Preliminaria* (2021) uczony rozważa teorie mowy i teorie wiedzy, przedstawia autorskie, oryginalne poglądy na temat relacji (i) między czterema pojęciami prostymi (nierozkładalnymi na dalsze niezależne pojęcia) predykatywnymi ‘zrobił z ... coś’ i ‘wie o ... coś’ i niepredykatywnymi ‘ktoś’, ‘coś’, reprezentującymi istoty mówiące i niemówiące (żyjące i nieżyjące), (ii) między pojęciami prostymi predykatywnymi a mówieniem, reprezentowanym przez dwa funktory z centralnym elementem ‘powiedział’, prymarny *powiedział, że* (z możliwym przyciskiem frazowym na *powiedział*) i sekundarny *powiedział: (z wyłącznym niekorekcyjnym przyciskiem frazowym na końcu uzupełnienia oznaczonego tu za pomocą znaku „:”;* por. np. *Stefan powi/edział, że Jaś śpi.* i *Stefan powiedział: Jaś śpi/i.* (Bogusławski 2021: 76). Wszystkie swoje tezy uczony uzasadnia z niezwykłą skrupulatnością za pomocą aparatu logicznego i egzemplifikuje tysiącami znakomicie dobranych przykładów użycia wyrażen z różnych języków.

Bogusławski (2021: 82), odpowiadając na podstawowe pytania dotyczące stosunku między językiem, mową a wiedzą, mianowicie (a) czy język i mowa mają kluczowe i najbardziej istotne znaczenie w życiu społeczeństwa i (b) czy wiedza ma kluczowe i najbardziej istotne znaczenie w języku i mowie, wyróżnia i charakteryzuje cztery stanowiska w historii filozofii ze względu na relacje między wymienionymi pojęciami: sceptycyzm, psychocentryzm, logocentryzm ekspresyjny i logocentryzm wiedzytwórczy.

6. Wysoka ocena działalności naukowo-dydaktycznej i dorobku naukowego Andrzeja Bogusławskiego w polskim środowisku językoznawczym i na forum międzynarodowym została potwierdzona licznymi wyróżnieniami wybitnego uczonego. Na samym początku tego artykułu zwróciłem już uwagę, że Senat UMK nadał prof. Bogusławskiemu tytuł doktora honoris causa naszej uczelni (2012). Kilkanaście lat wcześniej uczoney otrzymał tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Karola Ossietzky'ego w Oldenburgu (1999). Z kolei Senat UW podjął uchwałę o odnowieniu doktoratu prof. Bogusławskiego; uroczystość odbyła się dnia 5 czerwca 2012 roku. Prof. Bogusławski jest wyróżniony nagrodą Fundacji Alexandra von Humboldta (1997). Jest członkiem honorowym Towarzystwa Językoznawczego Republiki Czeskiej (1995), Praskiego Koła Lingwistycznego (1997), Polskiego Towarzystwa Językoznawczego (1998); w latach 1985–1988 był jego przewodniczącym.

Od 1983 roku prof. Andrzej Bogusławski jest członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, od 1993 roku członkiem korespondentem, a od 2004 członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności. Jest również członkiem Europejskiego Towarzystwa Językoznawczego, Międzynarodowego Towarzystwa Semiotycznego, Międzynarodowego Towarzystwa Pragmatycznego. Przez wiele kadencji był członkiem Komitetu Językoznawstwa i Komitetu Słowianoznawstwa PAN. Jest jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Semiotycznego; przez wiele kadencji był członkiem zarządu PTS. Był i / lub jest członkiem komitetów i rad redakcyjnych wielu czasopism zagranicznych i krajowych, m.in. *Journal of Pragmatics*, *Studies in Polish Linguistics*, *International Review of Slavic Linguistics*, *Russkij jazyk v naučnom osveščennii*, *Lingua Posnaniensis*, *Biuletynu Polskiego Towarzystwa Językoznawczego*, *Linguistica Silesiana*, *Linguistica Copernicana*, *Prac Filologicznych, Przeglądu Humanistycznego*.

7. Andrzej Bogusławski jest twórcą polskiej szkoły językoznawczej w zakresie metodologii semantyki. Jest to opinia powszechnie podzielana w środowisku językoznawczym; por. np. Dobaczewski 2008, Grochowski 2001, Zaron 2011, Nowak 2015, Żabowska 2020. Sam uczony w dyskusji z Jurijem Апре- sjanem (1994), operującym nazwą ‘Polish school of semantics’, uznał ją za nieadekwatną w odniesieniu do grupy badaczy australijskich skupionych wokół Anny Wierzbickiej, której podstawowym celem było poszukiwanie języka reprezentacji semantycznej (Bogusławski 2003, 2011a). Wrodzona skromność nie pozwoliła Bogusławskiemu na odniesienie tej nazwy do siebie i do swoich uczniów. W artykule opublikowanym na łamach *PAUzy* – w cyklu wypowiedzi uczonych na temat przełomowych odkryć w różnych dziedzinach nauki po drugiej wojnie światowej – Bogusławski (2009; 2011a: 243), wyliczając nazwiska językoznawców nawiązujących do Leibniziańskiego programu poszukiwania „*alphabeti cogitationum humanarum*”, wymienia Annę Wierzbicką i jej *Semantic Primitives* (1972), przemilcza natomiast wcześniejszą i prawdziwie przełomową książkę własną *Semantyczne pojęcie liczebника i jego morfologia w języku rosyjskim* (1966).

Wracam do wyrażonej już opinii i do jej uzasadnienia. Od pierwszej połowy lat 70. XX wieku w warszawskim środowisku językoznawczym, w różnych instytucjach, pracuje grupa badaczy zajmujących się semantyką, skupionych wokół osoby prof. Bogusławskiego jako metodologa językoznawstwa. Grupa ta spełnia warunki, jakie dość powszechnie nakłada się na denotaty pojęcia *szkoły naukowej* (Muszyński 1995, Woleński 1985, Ziman 1972).

Po pierwsze, grupa ta jest wspólnotą naukową nieformalną, nigdzie nie jest zarejestrowane jej istnienie, nie ma ustalonej listy członków. Skład osobowy grupy jest zmienny, jedni odchodzą, inni przychodzą (pół wieku temu wielu członków wspólnoty nie było jeszcze na świecie). Grupa nie ogranicza się do warszawskiego środowiska językoznawczego (ściślej jego drobnej części), w ostatnich trzech dekadach uległa rozszerzeniu przede wszystkim na środowisko toruńskie (Nowak 2015 i Żabowska 2020 nazywają ją nawet ‘szkołą warszawsko-toruńską’ / ‘The Warsaw-Toruń School’), obecnie ma swoich reprezentantów również w środowisku olsztyńskim, katowickim i gdańskim, a nawet w Leuven (w Belgii). Wiele istotnych, choć niepełnych, informacji na temat przedstawicieli szkoły, tematyki ich badań i publikacji przynoszą cytowane artykuły. Dyskusja z ich autorami w tym miejscu byłaby sprzeczna z celem tego artykułu.

Po drugie, w świadomości wszystkich członków wspólnoty Andrzej Bogusławski jest autorytetem naukowym w językoznawstwie (jest mistrzem), niezależnie od relacji prywatnych między nim a poszczególnymi członkami wspólnoty.

Po trzecie, członków wspólnoty łączy ten sam stosunek do metodologii badań semantycznych, ukształtowany pod wpływem prof. Bogusławskiego. Mają oni świadomość swojej jedności metodologicznej (co w praktyce ujawnia się np. we wspólnym kanonie lektur, zwłaszcza klasycznych, wspólnych konferencjach naukowych, w tych samych preferencjach dydaktycznych) i zarazem odrębności na tle innych grup badaczy (pozostają w opozycji do badaczy z kręgu tzw. językowego obrazu świata).

Już w pierwszych dziesięcioleciach funkcjonowania szkoły członków wspólnoty łączył sposób wyodrębniania i analizy jednostek językowych (poszukiwanie identycznych relacji w rozłącznych niezamkniętych klasach opozycyjnych), stosunek do metod wyjaśniania znaczeń i opisu polisemii (kierowanie się zasadą redukcjonizmu i unikania cyrkularności; poszukiwanie ciągów rozczłonkowanych zawierających pojęcia semantycznie prostsze aż do niedefiniowalnych) oraz uzasadniania adekwatności proponowanych definicji (paralokucji) m.in. za pomocą testów sprzecznościowych, a także różnych procedur substytucyjno-transformacyjnych. W swoim wystąpieniu podczas uroczystych obchodów siedemdziesiątej rocznicy urodzin Andrzeja Bogusławskiego w dniu 1 grudnia 2001 roku w Toruniu (Grochowski 2001: 9) wymieniłem dziesięć najistotniejszych dyrektyw metodologicznych uczonego (jego „przykazań”), które wpoił on w swoich uczniów. Najważniejsze z nich zostały przypomniane również w tym artykule.

*

Z okazji wspaniałych jubileuszy życzę Dostojnemu Jubilatowi zdrowia, optymizmu, spełnienia niespełnionych pragnień, wszelkiej pomyślności i dalszych znakomitych publikacji. Życzę także, by polska szkoła językoznawcza w zakresie metodologii semantyki, której twórcą jest Pan Profesor, stale wydawała dojrzałe owoce. Ad multos annos, Szanowny Panie Profesorze, ad multos annos, Drogi Andrzeju!

Bibliografia

- APRESJAN JU. D., 1994, O jazyke tolkovanij i semantičeskich primitivach, *Izvestija AN, Serija Literatury i Jazyka* 53, 4, s. 27–40.
- BOGUSŁAWSKI A., 1963, *Prefiksacja czasownikowa we współczesnym języku rosyjskim*, Wrocław: Ossolineum.
- BOGUSŁAWSKI A., 1966, *Semantyczne pojęcie liczebnika i jego morfologia w języku rosyjskim*, Wrocław: Ossolineum.
- BOGUSŁAWSKI A., 1976, O zasadach rejestracji jednostek języka, *Poradnik Językowy* 8, s. 356–364.
- BOGUSŁAWSKI A., 1977, *Problems of the Thematic-Rhematic Structure of Sentences*, Warszawa: PWN.
- BOGUSŁAWSKI A., 1978, Towards an operational grammar, *Studia Semiotyczne* VIII, s. 29–90.
- BOGUSŁAWSKI A., 1982, Semantic and Pragmatic Aspects of Reference, w: F. Daneš, D. Viehweger (red.), *Pragmatische Komponenten der Satzbedeutung*, Berlin: Akademie-Verlag, s. 1–111.
- BOGUSŁAWSKI A., 1988, *Język w słowniku. Desiderata semantyczne do wielkiego słownika polszczyzny*, Wrocław: Ossolineum.
- BOGUSŁAWSKI A., 1992, *Two Essays on Inflection*, Warszawa: Energeia.
- BOGUSŁAWSKI A., 1994, *Sprawy słowa / Word Matters*, Warszawa: Veda.
- BOGUSŁAWSKI A., 2003, A note on Apresjan's concept of 'Polish school of semantics', *Lingua Posnaniensis* XLV, s. 7–18.
- BOGUSŁAWSKI A., 2004, Opinia o dorobku naukowym prof. dr hab. Anny Wierzbickiej w związku z wnioskiem o wszczęcie postępowania w sprawie nadania Jej tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, w: *Anna Wierzbicka Doktor Honoris Causa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej*, Lublin: UMCS, s. 31–36.
- BOGUSŁAWSKI A., 2007, *A Study in the Linguistics-Philosophy Interface*, Warszawa: BEL Studio.
- BOGUSŁAWSKI A., 2009, Przełomowe odkrycia i koncepcje po II wojnie światowej ... w studiach nad językiem, *PAUza Akademicka* 51, s. 2–3.
- BOGUSŁAWSKI A., 2011a, *Reflections on Wierzbicka's Explications & Related Essays*, Warszawa: BEL Studio.
- BOGUSŁAWSKI A., 2011b, Wspomnienia, w: J. Wawrzyńczyk, D. Bralewski (red.), *Ze wspomnień polskich językoznawców*, t. 2, Łask: Oficyna Wydawnicza LEKSEM, s. 6–71.

- BOGUSŁAWSKI A., 2012, Lectio doctoris / Wykład, w: *Uroczystość wręczenia dyplomu doktora honoris causa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Profesorowi Andrzejowi Bogusławskiemu*, Toruń: UMK, s. 71–89.
- BOGUSŁAWSKI A., 2016, Kolejna glosa do rozważań wokół pojęcia wiedzy i jej stosunku do niealetycznych stanów mentalnych, *Linguistica Copernicana* 13, s. 67–86.
- BOGUSŁAWSKI A., 2018, Do kwestii „stałych lingwistycznych”. Czy „stała interpretacyjna” ‘wiesz, o czym mówię’? *Linguistica Copernicana* 15, s. 27–36.
- BOGUSŁAWSKI A., 2020, Z dziejów ogólnej teorii języka. Glosa w sprawie puścizny Humboldta i puścizny de Saussure’a, *Linguistica Copernicana* 17, s. 29–39.
- BOGUSŁAWSKI A., 2021, *Lingwistyczna teoria mowy. Preliminaria*, Warszawa: WUW.
- BOGUSŁAWSKI A., DRZAZGOWSKA E., 2016, *Język w refleksji teoretycznej. Przekroje historyczne*, I–II, Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- DOBACZEWSKI A., 2008, Tzw. polska szkoła semantyczna a założenia strukturalizmu, czyli Ferdinand de Saussure redivivus, w: A. Kiklewicz, J. Dębowski (red.), *Język poza granicami języka. Teoria i metodologia współczesnych nauk o języku*, Olsztyn: UWM, s. 443–452.
- GROCHOWSKI M., 2001, Andrzej Bogusławski – Uczony i Nauczyciel (w siedemdziesiątą rocznicę urodzin), *Polonica XXI*, s. 5–10.
- GROCHOWSKI M., 2012a, Laudacja z okazji nadania przez Senat Uniwersytetu Mikołaja Kopernika tytułu doktora *honoris causa* Profesorowi Andrzejowi Bogusławskiemu, w: *Uroczystość wręczenia dyplomu doktora honoris causa Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Profesorowi Andrzejowi Bogusławskiemu*, Toruń: UMK, s. 59–68.
- GROCHOWSKI M., 2012b, Opinia dla Senatu Uniwersytetu Warszawskiego w związku z odnowieniem doktoratu Profesora Andrzeja Bogusławskiego, w: *Uroczystość odnowienia doktoratu Profesora Andrzeja Bogusławskiego*, Warszawa: UW, s. 5–14.
- MUSZYŃSKI Z., 1995, Siedem cech głównych szkoły naukowej, *Filozofia Nauki* III, 1–2 (9–10), s. 63–67.
- NOWAK T., 2015, Przegląd badań z zakresu semantyki językoznawczej prowadzonych w Polsce po 1989 roku, *Język Polski* XCV, 1–2, s. 13–30.
- WIERZBICKA A., 1969, *Dociekania semantyczne*, Wrocław: Ossolineum.
- WIERZBICKA A., 1971, *Kocha, lubi, szanuje. Medytacje semantyczne*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- WIERZBICKA A., 1972, *Semantic Primitives*, Frankfurt/Main: Athenäum.
- WOLEŃSKI J., 1985, *Filozoficzna szkoła lwowsko-warszawska*, Warszawa: PWN.
- ZARON Z., 2011, *Bibliografia prac Andrzeja Bogusławskiego*, Warszawa: Wydział Polonistyki UW & BEL Studio.
- ZIMAN J., 1972, *Spółeczeństwo nauki*, Warszawa: PIW.

ŻABOWSKA M., 2020, Warsaw–Toruń School, w: M. L. Greenberg (red.), *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics online*, Leiden: Brill, [online:] http://dx.doi.org/10.1163/2589-6229_ESLO_COM_032041.

Professor Andrzej Bogusławski's Jubilees

(s u m m a r y)

The paper was written on the occasion of the ninetieth anniversary of Professor Andrzej Bogusławski's birthday, the seventieth anniversary of his employment at the Warsaw University as well as the publication of his first papers. The author presents scholar's Curriculum Vitae and his outstanding achievements in the theory and philosophy of language, the history and methodology of linguistics. Moreover, the author justifies the thesis that Andrzej Bogusławski is the founder of the Polish linguistic school in the field of semantics methodology.

Andrzej Bogusławski (born 1931, in Warsaw) studied Slavonic philology at the University of Warsaw and in 1953 obtained his M.A. Since 1951, he has been employed at the University of Warsaw, since 1972 at the Department of Formal Linguistics; as a student he worked as a deputy assistant. In 1960, he obtained his PhD degree and in 1966 he was awarded the title of habilitated doctor. In 1977, he became an associate professor and in 1989 a full professor. He had lectures as a visiting professor at the German universities in Regensburg, Tübingen and München. Professor Bogusławski is the author of nearly 500 publications which include more than 20 books. He is Doctor Honoris Causa of the Carl von Ossietzky University in Oldenburg (1999) and the Nicolaus Copernicus University in Toruń (2012). Professor Bogusławski is a full member of the Polish Academy of Sciences and Arts (2004), a full member of Warsaw Scientific Society (1983) and an honorary member of the Polish Linguistic Society.

Keywords: Andrzej Bogusławski; the theory of language; the philosophy of language; linguistics methodology; semantics